ՄԱՐՄԱՇԷՆ

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Եւրոպիոյ համար տարեկան 4 տ[illegible] ղթդրմ.
Եւրոպայի և այլ տեղերի համար տրին. 20 Ֆր[illegible]
Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ փոստի ծախքը։
Բաժնորդագրութիւնները կը սկսին ամսագլուխներէն (ըստ Ն. Տ.ի) և կանխիկ վճարելի են։ Վեցամսեայ և եռամսեայ բաժնորդագրութիւններ ալ կընդունուին, առանց ուէ յաւելման բաժնեգնին վրայ։
Նամակ և ծրար պէտք է ղրկել հետևեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal *Arménia* MARSEILLE (France)

Գ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 50
1888 ՓԵՏՐՎԱՐ 11
ՅՈՒՆՎԱՐ 30 (Հ. Տ.)
ՇԱԲԱԹ
Կը հրատարակուի Շաբթ. օրեր

ՊԱՏՄԱՆԵՆԵՐ
Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն ղրկուած գրութիւնները։
Պարտաւոր չէ վերադարձնել չհրատարակուած ձեռագիրները։
Յանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով։
Յանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանտիմ կարժէ. 1 գլխագիրը 2 սանտիմ։

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues au bureau de la Rédaction (Rue Vacon, 50)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նամակ Անգլիայէն (Լոնտոն). — Կոխուիլ երեսանի Հայերի եւ Թիւրքերին մէջ. — Ռափայել Պատկանեան.— Հայեր ի Թիւրքիա.—Աւստրօ-ալմանական դաշնագիրը.—Իշխան Պիսմարքի խօսած ճառը.—Արտասահմանի լուրեր. —Յանուցումներ.— Բանասիրական (Ազատութիւն Պուլղարիոյ եւ կենսագրութիւնք Պուլղար ապստամբապետաց)։

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ

Լոնտոն, 5 փետր. 1888

Յունվար 22ին Լոնտոնի Այա Սոֆիա յունական եկեղեցւոյն մէջ մեծանուն բանաստեղծ Լօրա Պայրընի ծննդեան հարիւրամեան յիշատակութեան իներկայութեան Յունաց գեսպանի Պրն. Կէնադիոսի, իշխան և իշխանուհի Նիքայի, հռչակաւոր ռուս հրապարակագրի Տիկին Նօվիքօֆի, Լօրա Պայրընի ազգական Լօրա Ռէնթվըրթի և Տիկին Պլանգի որոյ այրն բանաստեղծին թոռն է և բազում այլ նշանաւոր Անգլիացի և Հէլլէն անձանց։ Մեր հանրածանօթ հայրենակից Տիար Գ. Կա. Յակոբեան,

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ
ԵՒ
ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԱՊՍՏԱՄԲԱՊԵՏԱՑ

Աչխատասիրեաց
ՄԿՐՏԻՉ Ս. ԹԻՒԹԻՒՆՃԻԼՅԱՆ
Վիրաբոյժ ի Բուսճուգ

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՊՍՏԱՄԲԱՊԵՏԱՑ

7.

Սաւա Սրօյքօֆ Ռաքովսքի
(Շար. 49րդ թիւէն)

Ի Բուսճուք Նիքօլա Պալքանսքի անուն ծերունի հայրենասիրին քով Ռաքովսքիի իւր ձեռօք գրած մի քանի նամակներն տեսայ որոնց մին բառ առ բառ թարգմանելով կը նշանակեմ հոս որ իւր բարձր և ազատ գաղափարի տէր լինելը կը հաստատէ։

«1864, 22/4 ապրիլի, Պուքրէշթ
Հայրենակից իմ եղբայր ևն.

«Ահաւասիկ յեղափոխութեան որոշեալ ժամանակը կհասնի. մէկ ամիս յետոյ պատրաստ եղէք ձեր վերջին ողջոյնը աշխարհի տալու. չուտով 3-4 հարիւր ձիեր գնելու ձեռնարկեցէք որոնք մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցանեն մեզ. պէտք է նաեւ որ Թրնօվայի չօսէն (խճուղի) Մանասթրիցան (1) մինչեւ Թրնօվա մեր ձեռքը լինի, դարձեալ Թրնօվայի կառավարական պաշտօնատունը և ղօրանոցը այրելու համար (100) հարիւր հօտայ հրացանիւթ մատակարարելով պետեղելու պաշտօնը (ο-ο)...ին (2) յանձնեցէք. նա միայն կարող է ճարտարութեամբ գործադրել այդ վտանգաւոր պաշտօնը։ Պիտի գրեմ ձեզ դարձեալ քիչ օրէն։»

Հայրենասէր Ս. Ռաքովսքի

Ռաքովսքի յաջողեցաւ որոշեալ ժամանակին յեղափոխութիւն յարուցանելու. երկու կողմանէ բանական կատարած տրուեցաւ, յետոյ տիրեց խաղաղութիւնը։ 1865ի տարիները Թօմանիոյ մէջ մեծ և վտանգաւոր խռովութիւն մը ծագեցաւ, այսինքն Թօմանք երկու կուսակցութեան բաժնուեցան որոնց մէկ մասը կուզէր դահընկէց անել իրենց Գուզա անուն իշխանը. Իշխանը պաշտպանող պահպանողական կուսակցութիւնը յաղթութեցաւ. իսկ Գուզայի թշնամիները յաջողեցան պիտի մատուցանեն մեզ. պէտք է նաեւ որ Թրնօվայի չօսէն (խճուղի) Մանասթրիցան (1) մինչեւ Թրնօվա մեր ձեռքը լինի, դարձեալ Թրնօվայի կառավարական պաշտօնատունը և ղօրանոցը այրելու համար (100) հարիւր հօտայ հրացանիւթ մատակարարելով պետեղելու պաշտօնը (ο-ο)...ին (2) յանձնեցէք. նա միայն կարող է ճարտարութեամբ գործադրել այդ վտանգաւոր պաշտօնը։ Պիտի գրեմ ձեզ դարձեալ քիչ օրէն։»

Հայրենասէր Ս. Ռաքովսքի

Ռաքովսքի յաջողեցաւ որոշեալ ժամանակին յեղափոխութիւն յարուցանելու. երկու կողմանէ բանական կատարած տրուեցաւ, յետոյ տիրեց խաղաղութիւնը։ 1865ի տարիները Թօմանիոյ մէջ մեծ և վտանգաւոր խռովութիւն մը ծագեցաւ, այսինքն Թօմանք երկու կուսակցութեան բաժնուեցան որոնց մէկ մասը կուզէր դահընկէց անել իրենց Գուզա անուն իշխանը. Իշխանը պաշտպանող պահպանողական կուսակցութիւնը յաղթութեցաւ. իսկ Գուզայի թշնամիները յաջողեցան

(1) Մանասթրիցա Թրնօվայի ճամբուն վրայ մի ընդարձակ գիւղ է, Բուսճուքէ 42 քիլօմեթր հեռաւորութեամբ. իսկ Բուսճուքէ մինչեւ Թրնօվա 119 քիլօմեթր է։

(2) (ο-ο) Այս նշանը մի յեղափոխական Պուլղարի անունն է որ Ռաքովսքի հնարած է։

թէ Վենետիկի Մխիթարեան Հարց փառաց մին ալ՝ նախ քան 1824 թուականն Լօրա Պայրընի հետ ունեցած բարեբաստիկ և երկարատեւ յարաբերութիւնն է։ Սակաւք կարեն տարակուսել թէ Ս. Ղազարեան վանքն չէ՛ ազդած Լօրա Պայրընի մտայ վրայ և չէ՛ մղած մեծանուն բանաստեղծն նաւիլել՝ իւր հարստութիւնն, իւր պերճաբանութիւնն և իւր կեանքն վտան փրկութեան և վերականգնման մի լքեալ, դժբաղդ և սատակապէս հարստահարեալ, այլ վեհանձն ժողովրդի։ Լօրա Պայրն սակաւ քաւեց իւր բարուց սխալմունքն և եղաւ մի բարերար Մեծ։ Մեր հայրենակցին ներկայութիւն ի սոյն հանդիսին անգլիական մամուլն յիշած է, և ի մէջ այլոց «Մթանոտուր մեծ օրաթերթին։

Այս երկուշաբթի օր (յունվ. 30ին) կարդացինք Տէյլի Նիուզ օրաթերթին մէջ Հայկական խնդիրն վերնագրով մի հետաքրքիր որմէ կը քաղենք հետեւեալ տողերն.

«Հայկական խնդիրն աւելի քան երբէք ուշագրաւ կը լինի։ Սըր Ռիչըրտ Վեստ Մըլիթարեան Հարցն փառաց մին ալ՝ նախ քան 1824 թուականն Լօրա Պայրընի հետ ունեցած բարեբաստիկ և երկարատեւ յարաբերութիւնն է։ Սակաւք կարեն տարակուսել թէ Ս. Ղազարեան վանքն չէ՛ ազդած Լօրա Պայրընի մտայ վրայ և չէ՛ մղած մեծանուն բանաստեղծն նաւիլել՝ իւր հարստութիւնն, իւր պերճաբանութիւնն և իւր կեանքն վտան փրկութեան և վերականգնման մի լքեալ, դժբաղդ և սատակապէս հարստահարեալ, այլ վեհանձն ժողովրդի։ Լօրա Պայրն սակաւ քաւեց իւր բարուց սխալմունքն և եղաւ մի բարերար Մեծ։ Մեր հայրենակցին ներկայութիւն ի սոյն հանդիսին անգլիական մամուլն յիշած է, և ի մէջ այլոց «Մթանոտուր մեծ օրաթերթին։

Այս երկուշաբթի օր (յունվ. 30ին) կարդացինք Տէյլի Նիուզ օրաթերթին մէջ Հայկական խնդիրն վերնագրով մի հետաքրքիր որմէ կը քաղենք հետեւեալ տողերն.

«Հայկական խնդիրն աւելի քան երբէք ուշագրաւ կը լինի։ Սըր Ռիչըրտ Վեստ Մըլիթարեան Հարց փառաց մին ալ՝ նախ քան 1824 թուականն Լօրա Պայրընի հետ ունեցած բարեբաստիկ և երկարատեւ յարաբերութիւնն է։ Սակաւք կարեն տարակուսել թէ Ս. Ղազարեան վանքն չէ՛ ազդած Լօրա Պայրընի մտայ վրայ և չէ՛ մղած մեծանուն բանաստեղծն նաւիլել՝ իւր հարստութիւնն, իւր պերճաբանութիւնն և իւր կեանքն վտան փրկութեան և վերականգնման մի լքեալ, դժբաղդ և սատակապէս հարստահարեալ, այլ վեհանձն ժողովրդի։ Լօրա Պայրն սակաւ քաւեց իւր բարուց սխալմունքն և եղաւ մի բարերար Մեծ։ Մեր հայրենակցին ներկայութիւն ի սոյն հանդիսին անգլիական մամուլն յիշած է, և ի մէջ այլոց «Մթանոտուր մեծ օրաթերթին։

լիամ Հուալթ տեղեկութիւն պահանջեց Բ. Դռնէն Վանի, Էրզրումի մէջ և այլ տեղեր Տաճկական զօրականաց ձեռամբ կատարուած ձերբակալութեանց մասին։ Այս պիտուրներն Վանայ վանքն մտան որպէս զի թղթի խուզարկութիւններ ընեն իմանալու համար թէ կը գտնեն՞ արդեօք գրութիւններ որով հայք ապացեալ ապստամբութեան մը մեղսակից կարենան ամբաստանուիլ։ Եկեղեցին կատարելապէս խուզարկուեցաւ Ս. խորանէն հանդերձ մի այնպիսի եղանակաւ որ Հայոց մեծ յուզմունք պատճառեց։»

Յաջորդ նամակաւ մը պիտի հաղորդեմ «Թայմզ» լրագրէն մի խիստ հետաքրքրական հատուած և որ ցոյց կուտայ ապաշխարութեն Նորին Բարձրաշնորհ Սրբազնութեան Յարութիւն Պատրիարքի կողմանէ և հետեւութիւն իւր մեծանուն նախորդին Ներսէս Պատրիարքի վեհ, լուրջ, անկախ և ճշմարտապէս հայրենասէր և երկրաշէն ընթացից։

Կը լսեմ թէ Տիար Կարապետ Յա-

յաջողեցան պինքը գահընկէց ընելով աքսորելվ Մոլտաւիա։ Այս թուականին որովհետեւ Թօմանիա հարկատու էր Օսմանեան պետութեան, սա մտադիր եղաւ 30 հազար զօրք խրկել Ուլահներու վրայ ի զգաստութիւն երկու կուսակցութեանց։ Երբ Թօմանք խնդացան Օսմանցիներու այս դիտաւորութիւնը, անմիջապէս պատրաստեցան դէմ դնել Օսմ. զօրաց և չթողուլ որ իրենց հողի վրայ ոտք դնեն թշնամիք։ Պ. Պաւթիանօ որ այն թուականին ալ ներքին գործոց նախարար էր, իւր մտերիմ բարեկամը Պ. Ռաքովսքին խնդրեն իւր մօտ կը կոչէ. այդ վտանգին զարման մը տանելու համար, բոլոր օրը կխորհրդակցին Թուրք զօրաց դիմադրելու մասին։ Պ. Պաւթիանօ ասաը հազար պուլղար կամաւորաց պէտք ունենալը կիմացնէ Ռաքովսքիին. Թօման նախարարի այս առաջարկութիւնը անմիջապէս կընդունի Ռաքովսքի, հետեւեալ պայմաններով. Ա՝ Պ. Ռաքովսքի պիտի կարենայ 3-4 օրուան մէջ 10 հազար պուլղար հաւաքել. Բ՝ Թօման կառավարութիւնը հրացան և վառօդ պիտի բաժնէ 10 հազար պուլղար կամաւորաց. Գ՝ Պուլղար կամաւորներն միայն Դանուբի եղերքը կենալով Թօմանիոյ սահմանագլուխը պիտի հսկեն որ Օսմանեան զօրքեր դիւրութեամբ չի կարենան անցնիլ Դանուբէն. Դ՝ Պուլղար կամաւորաց համար պատասխանատու մի միայն Ռաքովսքի պիտի լինի։ Պ. Պաւթիանօ ալ նեղքին գործոց նախարար էր, իւր մտերիմ բարեկամը Պ. Ռաքովսքին խնդրեն իւր մօտ կը կոչէ. այդ վտանգին զարման մը տանելու համար, բոլոր օրը կխորհրդակցին Թուրք զօրաց դիմադրելու մասին։ Պ. Պաւթիանօ ասաը հազար պուլղար կամաւորաց պէտք ունենալը կիմացնէ Ռաքովսքիին. Թօման նախարարի այս առաջարկութիւնը անմիջապէս կընդունի Ռաքովսքի, հետեւեալ պայմաններով. Ա՝ Պ. Ռաքովսքի պիտի կարենայ 3-4 օրուան մէջ 10 հազար պուլղար հաւաքել. Բ՝ Թօման կառավարութիւնը հրացան և վառօդ պիտի բաժնէ 10 հազար պուլղար կամաւորաց. Գ՝ Պուլղար կամաւորներն միայն Դանուբի եղերքը կենալով Թօմանիոյ սահմանագլուխը պիտի հսկեն որ Օսմանեան զօրքեր դիւրութեամբ չի կարենան անցնիլ Դանուբէն. Դ՝ Պուլղար կամաւորաց համար պատասխանատու մի միայն Ռաքովսքի պիտի լինի։

նի իւր Ազգին։ Պ. Պաւթիանօ և Ռաքովսքի կատարգրեն պայմանագիրը. յետոյ Թօման նախարարն դառնալով Ռաքովսքիի կըսէ չնորհակալութեամբ. Այս մեծ և անժոռանալի օգնութիւն մը պիտի լինի Թօմանիոյ համար, և պուլղարաց այս աջակցութիւնը և նոցա քաջութիւնը մեծ տեղ մը պիտի բռնեն երկու ազգաց պատմութեան էջերուն մէջ։ Ռաքովսքի և Պաւթիանօ պերար համբուրելով կրաժնուին. վերջինը կխորհուրդ իւր օգտակար յաջողութեանը վրայ։

Մէկ ժամ յետոյ Ռաքովսքի իւր մտերիմ պուլղարները հաւաքելով կիմացնէ երկու դիւանագիտաց մէջ տեղի ունեցած խորհրդակցութեանց արդիւնքը։ Երբ կը լսեն Ռաքովսքիի բերնէն որ 3-4 օրուան մէջ 10 հազար պուլղար կամաւոր պիտի հաւաքէ, անմիջապէս կսկսին ամեն տեղ պուլղարներ կոչել որոնք անձնական գործերնին մէկդի թողլով կուգան Ռաքովսքիի դրօշակին տակ կը համախմբուին ի Պուքրէշթ. մէկ կողմէն նոցա անուններն կարձանագրուին, միւս կողմէն իրենց զէնք կառուի. այսպէս աչալրջութեամբ երեք օրուան մէջ լրացուց 10 հազար հայրենասէր պուլղարներու դրօշակի տակ առնելու գործը։ Չորրորդ օրը արշալոյսին չրջաբերականաւ մը իւր մտերիմ ընկերները (գործակատարներն) դարձեալ իւր մօտը կոչեց. զիրար բարեւելէ յետոյ, իւր դիտաւորութիւնը յայտնեց նոցա

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՎ ՄԵՐ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇՈՒՄԸ

(Շարունակելի)

Ինչպես տեսանք, հայկական հարցի ծագումը պետք է փնտրել ոչ թե հայ ժողովրդի ներքին կյանքի պայմաններում, այլ նրանից դուրս, այն ժամանակվա միջազգային հարաբերությունների մեջ։ Հայկական հարցի ծագումը պատմական այն ժամանակաշրջանի արդյունքն է, երբ Արևելքի ժողովուրդների ազատագրական շարժումները, որոնք ուղղված էին թուրքական լծի դեմ, զուգակցվում էին եվրոպական պետությունների հակասությունների հետ։ Հայկական հարցի ծագումը պատմական այն ժամանակաշրջանի արդյունքն է, երբ Արևելքի ժողովուրդների ազատագրական շարժումները, որոնք ուղղված էին թուրքական լծի դեմ, զուգակցվում էին եվրոպական պետությունների հակասությունների հետ։

Նկատի առնելով այն դիտաւորութիւնները որ Ալէքսանդր կայսրը յայտնեց Ալէքսանդրօվօի տեսակցութեան ժամանակ, դաշնադիր երկու կողմերն կը սիրեն յուսալ որ Ռուսիոյ պատրաստութիւնները իրօք սպառնական չպիտի լինին իրենց համար։ Այս պատճառով, առ այժմ սեւէ չարժառիթ չկայ իրենմ մի զեկուցում անելու, բայց եթէ բոլոր ակնկալութեան հակառակ այս յոյս ի դերեւ ելնէ, դաշնադիր երկու կողմերն օրինաւորութեան համար պարտք կը համարին որ գոնէ մտերմապէս խնայուններն Ալէքսանդր կայսրին թէ իրենց մէկին դէմ ուղղուած սեւէ յարձակում իրենց երկուքին դէմ ալ ուղղուած պիտի համարին իրենք։

Վիէննա, 7 հոկտ. 1879

(Ծտորագր.) Անտրաշի.—Իշխան Հէների
է. տը Բայս

ԻՇԽԱՆ ԳԻՄՄԱՐԲԻ ԽՕՍԱՔ ՃԱՌԸ

Ա.հաւասիկ ամբողջութիւնն Իշխան Գիմարքի խօսած ճառին Բայխըստակի փետր. 6ի նստին մէջ գինւորական փոխառութեան ծրագրին առիթով։

«Ձեմ կարծեր թէ նոր փաստեր պիտի կրնամ աւելցնել, ներկայացուած ծրագրին պէտքը ապացուցանելու համար։ Ասոր համար չէ որ խօսք կառնեմ, այլ Եւրոպայի ընդհանուր կացութիւնը ցոյց տալս համար։ Մի տարի յառաջ այս թռուականիս ինչ որ խօսեցայ այստեղ, անկէ ի վեր քիչ փոփոխութիւն կրած է գործերի դրութիւնը։ Այդ միջոցին մենք Ֆրանսայէն կը կասկածէինք։ Այժմ կրնամ ապահովցնել հանրային կարծիքը որ Ֆրանսայի կողմէն տեսակցանը աւելի խաղաղական մի երեւոյթ ունեցած է։

Նոյնպէս Ռուսիոյ համար ալ իմ կարծիք ճիշդ այն է ինչ որ կըսէի այն ժամանակ թէ մենք Ռուսիոյ կողմէն յարձակումի երկիւղ չունինք։ Գործերի դրութիւնը պէտք չէ դասել լրագիրներուն գրած քաղաքական ատաքինութիւններին վրայ։

Ես ամենեւին կարեւորութիւն չեմ տար ռուս լրագիրներուն յարուցած վիճաբանութիւններին, այլ բացարձակ վստահութիւն ունիմ Ալէքսանդր կայսրի խօսքին վրայ։ Ինչ որ Եւրոպայի դրութիւնը 1879ին, նոյնն է և այժմ։ Ռուս զօրքերուն համախմբումը սահմանագլխին վրայ՝ կրնայ վտանգաւոր լինել, բայց չեմ կարծեր որ ռուսական կամ եւրոպական մի պատերազմի չարժառիթ լինի այդ։ Ռուսիան ոչ մէկ չահ ունի բռնութեան կամ աւազակական նահանգներուն տիրապետելու մէջ։ Ես ա՛լ աւելի վստահութեամբ յառաջ կերթամ և կըսեմ որ նոյն իսկ եթէ Ֆրանսայի հետ մի պատերազմ ծագի, սորը անհրաժեշտ հետեւանքը չլինիր Ռուսիոյ հետ պատերազմի բռնուիլ, այլ ճշդապէս սորը հակառակը կրնայ պատահիլ։

Երկար տարիներէ ի վեր արտաքին քաղաքականութեան հետ ընտելացած լինելով, կրնամ ես լինչի մի զգուշութիւն կազմել։ Ես կը կարծեմ որ ռուս կառավարութիւնը մտադիր է Ռուսիոյ ձայնը աւելի ուժգին կերպով լսել տալ եւրոպական մեծագոյն ժամանակ։ Ասոր համար է որ կուզէ իր զինուորական ոյժերը կարելի եղածին չափ աւելի հեռուն մղել դէպի Արեւմուտք։ Այս պատճառով ոչ մէկ զօհողութիւն չկրնար մեզ չափազանց ծանր երեւիլ և պէտք չէ որ ծանր երեւի։ Ֆրանսայի և Ռուսիոյ պատերազմական ձգտումներն կտիպեն մեզ որ մեզ պաշտպանենք։ Ֆրանսայի և Ռուսիոյ պայլաճուկերը (brochet) մեզ կը պարտաւորցունեն ծածան ձուկ (carpe) լինելու։ Մենք այնպիսի դերքի մէջ կը գտնուինք այժմ որ ամեն ազգէ աւելի կարող ենք մի զօրաւոր դիմադրութիւն ընել մեր հակառակորդներուն։ Մեր յարաբերութիւններ Ռուսիոյ հետ փոփոխած չեն 1866ի մեր յաջողութիւններով։ Բրուսիան միշտ փութացան եղած է Ռուսիոյ համար և Ռուսիային չատ անգամ ծառայութիւններ մատուցած է որոց փոխարէն իրաւունք ունէր երախտագիտութիւն խնդրելու զոր, այնու ամենայնիւ, ստացած եւս է։ Բրուսիա ամեն ժամանակ չանացած է լաւ յարաբերութիւններ ունենալ Ռուսիոյ հետ թէեւ Ռուսիա մեզ մինակ թողուց Օլմուցի մէջ։ Ես ինքս դեսպանի պաշտօն վարած լինելով Ռուսիոյ մէջ աշխատած եմ այդ լաւ յարաբերութիւններուն համար և վայելած եմ իմ չանքերուն պտուղը։ Ես միշտ մի մտանաւոր նախապատրաստութիւն տուած եմ այդ ազանդական յարաբերութիւններուն։ Այսու ամենայնիւ Ռուսիոյ բարեկամական դիտաւորութիւնները ցրտացած են։ Այս կըսեմ, հասկընալու համար թէ ինչո՞ւ մենք Աւստրիոյ հետ դաշնակցութիւնը կընքեցինք։ Մենք չընդունեցինք այն խնդիրները որ Ռուսիա մեզ կուղղէր արեւելեան վերջին պատերազմէն յառաջ։ Ռուսիա այն ժամանակ դարձաւ դէպի Աւստրիա, բայց ի զուր։ յետոյ պատերազմը եկաւ վրայ։ Մենք բաղդաւոր եղանք որ փոխօրինակը մեզ չհասաւ։

Վեհաժողովին մէջ որի գումարումը չատ մեծ դժուարութեամբ ձեռք բերի, ես չանացի գոհացում տալ Ռուսիոյ բոլոր չահերուն և փափաքներուն։ Ես կը կարծէի ճշմարտապէս արժանի եղած լինիլ Ռուսիոյ երախտագիտութեանը, բայց չէի կրնար և չէի ուզեր լինձնէ հեռացնել Աւստրիան։ Եթէ այդ անէի, մենք առանձնացած կը լինէինք Եւրոպայի մէջ և բացարձակապէս Ռուսիոյէն կախուած մի դիրքի մէջ կը մնայինք։

Դաշնադրին հրատարակութիւը իրր մի վերջնադիր և մի սպառնալիք կուզեն համարիլ։ Այդպիսի մի բան չկայ անոր մէջ։ Դաշնադիրը ցոյց կուտայ թէ ստորագրող երկու կողմի չահերն մէկ են և ամեն մարդ ալ պէտք է գիտնայ այդ։ Բայց միեսկ այդ դաշնադիրը այդպէս չէ։ Իտալիայի հետ կնքուած դաշնադիրն ալ ցոյց կուտայ միայն թէ երկու կողմի չահերը և ձգտումներն մէկ են և թէ դաշնադրին նպատակն է միաբանութեամբ դիմադրաւել վտանգներին և միասին պաշտպանել խաղաղութեան պահպանումը։ Աւստրիա այդ օրինակի հետեւեցաւ 1870ին, դիմադրելով Ֆրանսայի հրապոյրներուն և Գերմանիայի կողմը բռնելով։ Աւստրիա մեր բնական դաշնակիցն է այն վտանգներուն դէմ որոնք կսպառնան մեզ Ռուսիայի և Ֆրանսայի կողմէն. բայց մենք Ռուսիայի ատելութենէն վախնալու մի բան չունինք։

Պատերազմները՝ ատելութեամբ չէ որ կառնեն. եթէ այդպէս լինէր, Ֆրանսա կը պարտաւորէր պատերազմիլ Իտալիայի և բոլոր աշխարհի հետ։ Այն զօրութիւն որ մենք ունինք, պէտք է յուսալ թէ մեր երկրի հանդարտ կարծիքին պիտի արգիլէ դիւրադրդիռ լինելէ և պիտի հանդարտեցունէ սակարանը (bourse) և լրագրութիւնը։ Մեր չանք պիտի լինի ամրացնել այդ զօրութիւն։ Ինքնին կը հասկցուի որ մենք պէտք է լաւագոյն ղէնքեր ունենանք մեր ընտանիքի հայրերի պաշտպանութեանն համար։ Այժմ ձեզ ներկայացուած օրէնքներով մենք կրնանք մեր ամէն մէկ սահմանագլխի վրայ տեղաւորել մէկ միլիօն լաւ զօրքեր որոց եաեւ գանուին մեր պահեստի զօրքեր։

Եւ թո՛ղ չըսեն թէ ուրիշներն ալ նոյնը կրնան։ Անանք չեն կարող ճշդապէս նոյնը ունենալ։ Մենք ունինք ոչ միայն մի ահագին բանակ կազմելու համար պէտք եղած միջոցներն, այլ և կարող ենք անոնց պէտք եղած սպայներն հայթայթել։ Մենք ունինք սպայերի մի խումբ որի նման ոչ մէկ պետութիւն չունի։ Եթէ մենք պատերազմի ձեռք զարնենք, այդ պէտք է լինի ազգային մի պատերազմ, ամենուն հաճութեամբ կատարուած, ինչպէս եղաւ 1870ին։ Եթէ մեր վրայ յարձակին, այն ժամանակ պիտի պայթելով երեւան գայ տեւտոնեան կատաղութիւնը որի դէմ ոչ ոք կրնայ տոկալ։

Ոչ մեր զօրութեան վրայ ունեցած գիտակցութիւնը և ոչ յաղթութեան վրայ մեր ունեցած յոյսը կարող են արգիլել մեզ չարաչնակելէ այն չանքեր որ ըրած ենք մինչեւ այժմ խաղաղութեան համար։ Սպառնալիքներէ չենք վախնար մենք։ Կը յուսամ որ պիտի չարուչնակենք խաղաղութեամբ ապրիլ մեր դրացիներուն հետ, մանաւանդ Ռուսիոյ հետ որ ոչ մէկ պատճառ չունի մեզ հետ պատերազմ անելու։ Ֆրանսայի հետ պատահած լրտեսութեան պատմութիւնները հաշուի մէջ չեն մտներ։ Ընչին բաներու համար ոչ ոք պատերազմ կը բանայ։ Այդպիսի պարագաներու մէջ խելացի մարդը զիջում կանէ։ Մենք փորձեցինք պահպանել մեր յարաբերութիւններ Ռուսիոյ հետ, բայց ոչ ոքի եաեւէ չենք վազեր երթալ։

Գալով Պուլկարիային, մենք բացարձակապէս հետեւած ենք մեր ըսկզբունքին։ Ուրիշն բոլորովին ապացոյցի է որ Ռուսիա ճանչէ Ալմանիոյ բռնած օրինաւոր դիրքը Պուլկարիոյ խնդրին մէջ։ Այն օր որ Ռուսիա մեզնէ խնդրէ Սուլթանին մօտ պաշտպանել Պուլկարիոյ վերաբերութեամբ Պերլինի Վեհաժողովի որոշումներուն համաձայն իր պահանջները, ես չպիտի վարանիմ այդ անել։

Մենք հանգիստ կը գտնենք մեր բանակի զօրութեամբը։ Եթէ պէտք չունենանք անոր, լա՛ւ. բայց պէտք է այնպէս վարուիլ ինչպէս եթէ պէտք ունենայինք։

Սպառնալիքներէ մենք չենք վախնար։ Լրագիրներուն սպառնալիքներն անուն չունեցող այլանդակութիւններ են։ Անոնք չեն կարող գրգռել մեզ որ մեր կողմէ գործի ձեռնարկենք։ Մենք ալմանացիներս աշխարհի վրայ Աստուծմէ միայն կը վախնանք և ոչ ուրիշ մէկ բանէ։ Աստուծոյ երկիւղը մեզ խաղաղութիւն մաղթել կուտայ։ բայց եթէ մեր փափաքի հակառակ, մէկը խլէ խաղաղութիւնը, պիտի սովրի թէ հայրենասիրութեան պատերազմական եռանդը որ 1813ին դրօշակի տակ կանչեց Բրուսիոյ բոլոր ժողովուրդն ամբողջովին, այդ եռանդ ընդհանուր է ալմանական բոլոր ցեղին և այդ ազգի վրայ յարձակողը, ով որ ալ լինի, պիտի տեսնէ թէ նորա ընդհանրութեան մէջ կը տիրէ այն հաստատուն հաւատք թէ Աստուած մե՛զ հետ է։»

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Առեւտրական դաշնադրի համար Ֆրանսայի և Իտալիայի մէջ եղած բանակցութիւններն չյաջողելով խզուեցան։ Կը կարծուի որ Պիսմարք իշխանի մատը կայ այս անյաջողութեան մէջ։

—Ալմանիոյ գահաժառանգ իշխանի կոկորդի ուռեցքը դարձեալ վտանգաւոր մի վիճակ ստացած լինելով, փետր. 9ին վիրահատութեան դործողութիւն կատարած են խռչափողին վրայ։

—Պուլկարիոյ իշխանը վերադարձած է Սոֆիա. ոչ մէկ միջադէպ չէ պատահած։

—Վիէննայի մէջ կը չանան որ եւրոպական մի դեսպանաժողով գումարուի Վիէննա, խաղաղութեամբ լուծելու համար պուլկարական խընդիրը։

—. Երկու ռուս սպայներ որոնք նոր կ. Պոլիս հասած էին և գտադրութիւն կը պատրաստէին Պուլկարիոյ դէմ, շուտով անյայտացեր են այնպէս որ թիւրք կառավարութիւնը չէ յաջողեր ձերբակալել զիրենք։

— Հինգշաբթի օր կ. Պոլսի մէջ այնպէս ատտիկ ձիւն ու բուք եղեր է որ 1876էն ի վեր ատոր նմանը չէր պատահած։ Փողոցները 3 ոտքի չափ ձիւնով ծածկուած անանցանելի եղած են. Վոսփորի չոգենաւերուն երթեւեկութիւնը դադրած է մէդին պատճառով. սակարանը և չատ խանութ-

ներ գոյուած և գործերը գագրած են։ Օսմանեան մայրաքաղաքը այժմ աւելի հիւսիսային քան թէ արեւելեան մի քաղաքի կերպարանքն առած է։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

CONSTANTIN P. CHÉHIANTZ
Négociant-commissionnaire
à Milan (Italie)

Հայ վաճառականները որոնք կը փափագին ուղղակի յարաբերութեան մանել Պ. Կոստանդին Շեհեանցի պատուաւոր Հայ վաճառատան հետ, յանձնարարութեամբ ամեն տեսակ ապրանքներ գնելու կամ ծախելու համար, պէտք է դիմեն ուղղակի հետեւեալ հասցէին.

Monsieur Constantin P. Chéhiantz
No 18, Via Lauro, 18
Milan (Italie)

BIBLIOGRAPHIE

Mémoires et Aventures d'un Prolétaire à travers la Révolution, L'Algérie, La République Argentine, et le Paraguay. Un fort vol. de 460 pages PAR TRUQUIN.

Prix 3 francs 50 à la ***Librairie des Deux-Mondes.*** Paris 17 Rue de Loos.

Rien n'est instructif et intéressant comme ces mémoires écrits par un homme du peuple, au cours même de la bataille de la vie. Le récit est émaillé d'anecdotes saisies sur le vif. Il faut citer, entre autres, cette scène d'horreurs qui a pour théâtre un abattoir où des chevaux qui attendent la mort depuis plusieurs jours, en proie à la fièvre de la faim, se déchirent entre eux avant de tomber pour ne plus se relever. Les cheveux vous en dressent sur la tête ! Le *savant*, le *littérateur*, l'*émigrant* trouveront dans ces pages une riche moisson de renseignements que chacun sera libre ensuite d'utiliser à sa manière. Dans la dernière partie de l'ouvrage, l'auteur nous transporte dans ces contrées encore mal explorées du nouveau monde (*la République Argentine et le Paraguay*); il nous dépeint les mœurs des habitants, nous initie à leur histoire intime; nous décrit les dernières guerres et nous donne des détails authentiques et tout récents sur l'organisation des diverses colonies agricoles établies dans ces régions. Il nous apprend comment se pratique la vente des forêts qui vient de réduire à la misère la plus noire, la population agricole du *Paraguay* et nous révèle les particularités les plus piquantes sur les mœurs dissolues des jésuites qui furent la principale cause de la décadence des trop célèbres *missions*.

Envoi *franco* et *gratis* du catalogue de cette *Librairie*.

ՀԱՅԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ
ՕՏԱՐՆԵՐԻ ԱՋԲՈՒՄ

ՓՈՐՁի համբաւաբեր Մ.Ե.Ժ. Պրն. Արթար Յովհաննէսեանի կարգացած մի հրապարակական դասախօսութիւնն է Հայկական խնդրին նկատմամբ Թիֆլիսի ժողովարանին մէջ 1879 թ. մայիսի 17ին։ Կը ներկայացնէ եւրոպացիներուն նկատողութիւնները Հայերի մասին և կը նկարագրէ Լանտանի Անգլօ–Հայկական Մանաւանդ վի արած միխիթարը 1878 յուլիսին, Հայկական խնդրին համար։ Կը ծախուի «Արմենիա»ի համբաւարտուն։ Գինն է 1 ֆր., փոստի ծախքը մեր վրայ։

ԽՄԲԱԴՐԱԿԱՆ Ա.ԶԴ

Հարկ կը համարինք ծանուցանել Արմենիայի բաժնորդ պրուիլ ցանկացողներին որ չուզելով ուեւէ ծնացորդ հաշիւ ունենալ մեր բաժնորդների հետ լրագրի Գ տարեշրջանին վերջ (1888 յուլիսի վերջ), այսուհետեւ տարեկան բաժնորդագրութիւն չենք կարող ընդունիլ Արմենիայի համար։

Ինչպէս գրուած է արդէն Արմենիայի ճակատը, բաժնորդագրութիւնները կը սկսին ամեագլուխներէն (Նոր Տոմարի համեմատ)։ Ուստի անհրաժեշտ է որ կուզեն իրենց բաժնորդագրութիւնը պատուել և քաջալերել Արմենիան, իրենց սկսած ամսագլխէ մինչեւ 1888 Յունիսի վերջ ամէն մէկ եռամսեայի համար 3 ֆր. հաշուելով պէտք է դրկեն բաժնորդագինն. իսկ եթէ եռամսեայներէն դուրս մէկ կամ երկու ամիս ալ ծախ մինչեւ 1888 Յունիսի վերջ, պէտք է 2 ֆր. հաշուել մէկ համար։

CHANSONS ARMÉNIENNES

Transcrites par Camille RONCHI
à MILAN (Italie).

1. — I. *Souvenir d'Erzeroum*, II. *Souvenir de Kars*, III. *Souvenir d'Erivan*, Prix 3 francs.

2. — *Etoile d'Arménie*, mazurka pour piano, prix 2 fr. 50.

3. — *Aux Bords de l'Arax*, mazurka pour piano, prix 2 fr. 50.

Միլանի հմուտ ձայնագրագէտներէն Պ. Քամիլ Րօնքի հրատարակած է վերոգրեալ 3 սեռարկները որոց առաջին երկուքը նուիրած է Հայ վաճառականներէն Պ. Կոստանդին Շեհեանցի անուանին և երրորդը Պ. Դրիզոր Դանձէկեանցի։

Առաջինը կը պարունակէ Հայկական երեք երգերի ձայնագրեալ եղանակներն. Էրզրումի յիշատակ վերնագրով ձայնագրուածը ունի «Ձայնը հնչեց Էրզրումէն» երգի եղանակը, Կարսի յիշատակ «Ա.յծեմինիկ»ի եղանակովն է և Երեւանի յիշատակը «Ի՞նչ քար սիրա լինի»ի եղանակով։

Միւս երկու սեռարկներն ալ, Ատոր Արմենիայի և Երասխի ափերում, դաշնամուրի համար յօրինուած մանրուքներ են։

Այս ձայնագրեալ սեռարկներէ ունենալ ցանկացողներն կարող են դիմել խմբագրութեանս որ կը դրկէ իրենց վրայ նշանակուած գներովն, փոստի ծախքը խմբագրատունէն վճարուելով. այսինքն Ս. սեռարկը 3 ֆր. և միւս սեռարկներն 2 ֆր. և 50 սանդիմ իւրաքանչիւրը։

ԼԵՒՈՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Կիլիկիոյ վերջին թագաւոր Լեւոն Լուսինեանի որ կը հանգչի Փարիզ ի Սէն–Տընի Կեղեսաինեանց վանքին մէջ, շիրմին պատկերը կը գտնուի «Արմենիա»ի խմբագրատունը։ Շիրմին վրայ կայ տապանագիրէն զատ, և Լեւոն Թագաւորի արձանը։

Պատկերի գինն է 60 սանթիմ։ Խմբագրութիւնն կը վճարէ փոստի ծախքը։

Հայրենասիրական հրատարակութիւններ

Արմենիայի խմբագրատունը ծախու կը գտնուին հետեւեալ ժամանակին վէպիկներն, որոնք Պետերբուրգ տպագրուած են, յատկապէս Հայ ժողովրդին մէջ անձնազոհութեան և հայրենասիրութեան գաղափարներն տարածելու նպատակով։

1. *Ուրիշի գերեզմանի վրայ առանց արտասուքի եմ լաց լինում.* (Նիւթը առնուած է Հայերի կրած հարստահարութիւններէն Տաճկահայաստանի մէջ, վաչխատու Հայ հարուստների և զաղրաթարոյ ու բարբարոս գայմագամների ձեռքէն)։ Գինն է 20 սնդ.

2. *Բուլղար ահազակապետ.* (Քրիստոնեաների հանգստութեանը համար Թիւրքիոյ տորագրած դաշնադիրներին մեռած տառը լինելը ցոյց կուտայ. կը նկարագրէ մի մահմետական գաղտնութեան զոհ եղած մի բուլղար ընտանիքի սրտաճմլիկ դրութիւնը և վրիժառութեան համար գործնական միջոցներ ցոյց կուտայ)։ 20 սանդիմ.

3. *Ժանճա տ'Արք—Գաղղիոյ ազատող* (Ետաերին յայտնի է այս մանկամարդ հովուհուն, այս գիւղացի աղջկան հայրենասիրական եռանդը որով մի խումբ մարդիկ գլուխը ժողված, հինանալի յաղթութիւններ տարաւ Անգլիացիներէն դէմ երբ ասոնք ամեն կողմէ ճնշած և նեղը ձգած էին Ֆրանսան)։ 15 սնդ.

4. *Նեղա — Տատիս պատմածը* (Նիւթը առնուած է Թիւրքերի սիրապետութեան ժամանակ Պուլկարիոյ մէջ Տէլիպաշներէն տրած բարբարոսութիւններէն)։ 20 սնդ.

5. *Դօնջօ — Բուլղար ահազակապետի պատմածը* (Հարստահարուած Հայերի վրէժն առնելս համար՝ կնոջ մահնակցութեամբ կազմուած մի ահազակային խմբի գործերն կը պատմէ)։ 20 սանդիմ.

Վերոգրեալ սեռարկներն կը ղրկուին իրենց առջեւ նշանակուած գներով, փոստի ծախքը Արմենիայի խմբագրութենէն վճարուելով։ Ով որ 20 սեռարկ գնէ մէկ անգամէն, այսինքն չորս օրինակ իւրաքանչիւր սեռարկէն, 0/0ին 12 գներ կանխիկ վերոգրեալ գներէն վրայ, այսինքն կը տանի 20 սեռարկին համար 3 ֆր. և 35 սանդիմ, փոխանակ 3 ֆր. և 80 սանդիմի։

Արժէքը կանխիկ չվճարուած՝ դիրք չղրկուիր։

L'ARMÉNIE MUSICALE

Arménie Musicale (*Երաժշտական Հայաստան*) *հնգեւտասանօրեայ թերթին որ կը հրատարակուի Միլան Պ. Քամիլլօ Րօնքիի վարչութեան տակ, կարելի է բաժնորդ դրուիլ նաեւ Արմենիայի խմբագրատունը և Մարսէյլ։*

Տարեկան բաժնորդագինն է 20 ֆր. և կամ 8 րուբլի։ Մանրամասն Յայտագիրը հրատարակուած է Արմենիայի 41 րդ թուով։

ԿԱՐԵՒՈՐ Ա.ԶԴ

Փափաքելով որ Արմենիան տարածուի նաեւ մեր հայրենակիցներէն այն դասակարգի մէջ որոնք դիւրութիւն չեն ունենար 5 ֆրանգ մէկ անգամէն վճարել և գէթ 3 ամսով բաժնորդագրուիլ, որոշեցինք հատով նաեւ ծախել տալ Արմենիան եգիպտոսի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Ամերիկայի մէջ և այլ տեղեր ուր որ փափագ յայտնուի։ Արմենիան պիտի ծախուի ամեն տեղ ՀԱՏԸ 20 ՍԱՆԹԻՄ, նայն տեղի համարժէք դրամովը։

Արմենիայի Խմբագիր–Տնօրէնը այս կերպով մի ղոհողութիւն եւս յանձն կառնէ տարածելու համար այս աղատական թերթը Թիւրքիոյ և Ռուսիոյ դուրս գտնուած Հայերի ամեն դասակարգերին մէջ։

Արմենիան հատով ծախելով տարածել ցանկացողներին բաւական մի ղեղչ կը լինի 20 սանթիմին վրայ։ Պայմանների մասին նամակով դիմել Խմբագիր–Տնօրէնին։

Կը յուսանք որ մեր բարեկամները չեն պղտնալ իրենց սիրակցութիւն, այս միջոցով եւս տարածելու համար Արմենիան։

Արմենիան հատով կը ծախուի 25 պանի Ռումանիոյ Պրայիլա քաղաքը, Պուլվար Բուլա, 252, Պրն. Դրիդոր Աբրահամեանի խանութը ուր կը գտնուին նաեւ «Հայ պիւցաղնուհի մը», «Հայ գիւղացի» և «Սաղմոս Իսրայէլի» սեռարկները։ Այդ սեռարկներէ կամ Արմենիա գնել ցանկացող Ռումանացիները կարող են նաեւ ընտակի վոխարէն բումանական նամակագրութիւններ գնել իրենց նամակի մէջ և ղրկել Պ. Գ. Աբրահամեանին, որով աւելի դիւրութիւն կը լինի իրենց։

ՀԱՏՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Ա. ՀԱՅ ԴԻՒՑԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (*Եւրոպայի մէջ բնակած մի Հայի Հայաստանի վերայ արած խորհրդածութիւններով կը սկսի և մի Անգլուհոյու բնութիւն կը պատմէ Երեւանցի մի Հայ աղջկան հաստատամտութիւնը մահմետական կրօնը չընդունելու և իր Հայ նշանածի հաւատարիմ մնալու համար*), 50 սանթիմ.

Բ. ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻ (*Հայ գիւղացիների բուն վիճակը որ չատերին անծանօթ մնացած է, ուսումնասիրելու պէտքը կը ներկայացնէ*), 20 սանթիմ.

Գ. ՍԱՂՄՈՍ ԻՍՐԱՅԷԼԻ (*Հայաստանի ազատութեան ցանկացող մի Հայի մաղթանքներն և մտածումներն են Սաղմոսի ոճով գրուած*), 40 սնթմ.

ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
Le Gérant : FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԷՅԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուգալեանի
Marseille. — Imprimerie du Midi, M. SCHICKLER
rue Vacon 50.